

ՄԱՐԻԱՆՆԱ ՍՈՒՐԵՆԻ
ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ

Խ. Աբովյանի հայկական պեդագոգական մանկավարժական համալսարանի հայցորդ

Խորհրդային Միությունը գոյարևեց ընդամենը 70 տարի: Սակայն այդ ժամանակահատվածն էլ բավական էր, որ այս խոշորագույն երկրում սրեղծվեր զարգացած գիտություն, արհեստություն և մշակույթ: ԽՍՀՄ-ի երաժշտարվեստը ժառանգեց համաշխարհային երաժշտության հարուստ փորձը՝ հիմնվեց ռուս և արևմտաեվրոպացի դասականների ավանդույթների, նաև Խորհրդային Միության ժողովուրդների ազգային երաժշտական արվեստի հիմքի վրա, մերձեցավ համաշխարհային արդի երաժշտարվեստին: Չազն այդ ժամանակի՝ XX դարասկզբի երա-

նային *устыкан*» հնագույն պարը՝ ոգևորությունը հասավ զագաթնակետին և ամենագեղարվածների թվում էր Է. Մ. Վսևոլոդը, հենց տեղում Վ. Յա. Պարևախին առաջարկեց կազմել ջագային անսամբլ: Դա 1922 թ. հոկտեմբերի 1-ն էր, երբ Վ. Յա. Պարևախը նոր էր վերադարձել Ֆրանսիայից, որտեղ էլ ծանոթացել էր ջագի հետ: Սևամորթների անսամբլի փարիզյան ելույթների ազդեցության տակ էլ նա գրում է գրախոսական ջագի մասին՝ միաժամանակ նվիրելով նրան իր բանաստեղծություններից մեկը:

Աշխատելով Մեյերհոլդի թատրոնում Վ. Յա. Պարևախը շարունակում է ելույթներ ունենալ մենահամերգներով: Դեկտեմբերի 3-ին կայացավ դասախոսություն-համերգը, որն ավարտվեց բուռն քրկնարկումներով: 1923 թ. ապրիլի 14-ին անսամբլը ելույթ ունեցավ նկարիչների, բանաստեղծների, դերասանների և երաժշտագետների «Собрание-юбилей «устыкан»» ասոցիացիայում, իսկ մայիսի 1-ին մասնակցեց Գյուդարևարեստական ցուցահանդեսի փառատոնին: Վ. Յա. Պարևախի կազմակերպած ՌՄՖՍՀ 1-ին ջագ-թեևոը գոյարևեց մինչև

ՋԱԶԸ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

ՋԱԶԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

ժըշտական կարևոր ուղղություններից մեկն էր:

ԽՍՀՄ ջագ երաժշտության հիմնադրման և շեևավորման գործընթացը սկսվել է 20-ական թվականներից: Երաժշտության նոր ժանրի հետ ծանոթությունն իրականացվեց նրա որոշ տարրերը կենցաղային երաժշտության մեջ ներթափանցելու միջոցով: Մեղեդայնության նոր տեսակը, կարարման յուրահատուկ շեևերը, որոշ ռիթմիկ առանձնահատկությունները, և այս բոլորը միասին բնութագրական էր նաև ժամանակի պարային երաժշտության համար, որը զարգացավ ջագի ազդեցությամբ: Ներթափանցեց Խորհրդային Միություն Արևմտյան Եվրոպայի երկրներից՝ նուրաների և գրամոֆոնային չայնասկավառակների միջոցով: Եվ շար շուրով Մոսկվայում անդրանիկ ելույթը նշեց հայրենական առաջին ջագ-անսամբլը:

Ահա, թե ինչ է պարմում այդ մասին հայրենի կինոսցենարիստ Եվգենի Յուսիֆի Գաբրիելովիչը. «Ես հաճախ եմ կարդացել հոդվածներ, որտեղ քննարկվում էր, թե մեզանում ով է սերմանել ջագը, բայց հակված եմ մտածելու, որ Վ. Յա. Պարևախն է (Վալենտին Յակովլևիչ Պարևախ - սովետական բանաստեղծ, թարգմանիչ և պարոդ): Նա առաջինն էր, որ ներմուծեց մեր երկիր (ԽՍՀՄ) սաքսոֆոնը և մյուս գործիքները, և տվեց առաջին ջագ-համերգը, որը կայացավ տպագրիչների տանը, որտեղ այն տարիներին տեղի էին ունենում մշակույթի և գրականության թեժ քննարկումներ և ցուցադրություններ» (1. էջ 26):

Վ. Յա. Պարևախը կարդաց գիտական դասախոսություն ջագ-թեևոի մասին, որից հետո սաքսոֆոնի օգնությամբ կարարվեցին ջագային մեղեդիներ: Եվ երբ՝ Վ. Յա. Պարևախը կարարեց «Журалоубоуд-

1927 թ.՝ տարածելով ջագը Սովետական Միության տարբեր քաղաքներում: Բայց և այնպես դա ԽՍՀՄ 20-ական թվականների առաջին կեսին միակ ջագային կոլեկտիվը չէր:

1924 թ. Մոսկվայում «Փոքր Դմիտրովկա» կինոթատրոնում Լեոնիդ Վիկտորովիչ Վարպախովսկու ղեկավարությամբ կինոեսաններից առաջ ելույթ ունեցավ գործող նվագախումբը, որը կարարեց նաև ջագային երաժշտություն: Հենց այդ ժամանակ էլ Խարկովում սրեղծվեց մեկ այլ անսամբլ, որը ղեկավարում էր երաժշտական-դրամատիկական ինստիտուտի ուսանող, կոմպոզիտոր՝ Յա. Ս. Մեյրյուրը:

Երկրում ջագի հետագա զարգացմանը էապես նպաստեց երաժիշտների ծանոթությունը սևամորթների՝ «Իսկական ջագի» հետ:

1926 թ. փետրվարի 22-ին «Փոքր Դմիտրովկա» կինոթատրոնում իր հյուրախաղերն սկսեց «Չագի արքաներ» անսամբլը, որտեղ նվագում էին Չոն Սմիթը՝ կոռնետ, Ֆրենկ Ուիտերը՝ տրոմբոն, Հիդնեյ Բեշն՝ սոպրանո-սաքսոֆոն, Ֆրեդ Բոքսիթոն՝ բարիտոն-սաքսոֆոն, Դան Փարիշը՝ ռոյալ և Բենթոն Փեյթոնը՝ հարվածային գործիքներ: Նվագախմբի հետ ելույթ էր ունենում նաև երգչուհի Կորեյտի Առլե-Տիցը: Անսամբլը նաև հանդես եկավ մայրաքաղաքի մյուս դահլիճներում, ինչպես նաև Խարկովում, Կիևում, Օդեսայում: Այս ելույթները շարունակվեցին շուրջ երեք ամիս:

Սևամորթների անսամբլի ելույթները շար ջերմորեն ընդունվեցին և բարձր գնահատականի արժանացան բոլոր երաժշտագետների և երաժշտասերների գրախոսականներում և արչագանքներում, ովքեր հետաքրքրվում էին երաժշտարվեստով:

Երաժշտական ՅՈՍՍՍՍՍՍ 4(39)2010

«Եվ ոչ միայն նրա համար, որ անսամբլի բոլոր վեց անդամները առաջնակարգ էին, այլ նաև նրա համար, որ այդ բացառիկ վարպետների կողմից այդքան նվիրումով ստեղծվող երաժշտության մեջ կան անվիճելիորեն թանկ արժեքներ».- գրել է կոմպոզիտոր Կ. Մ. Շիպովիչը (2. էջ 42-43):

Եվ այսպես՝ ծանոթությունը ջազի հետ կայացավ: Այս ժանրի մասին պարկերացումները էսկանորեն ընդլայնվեցին մեկ ամիս անց, երբ մարտի 16-ին ԽՍՀՄ ժամանեց սևամորթների ևս մեկ անսամբլ, որը ելույթներ ունեցավ Մոսկվայում և Լենինգրադում: Նրանք ներկայացրեցին սևամորթների օպերետուրա՝ Սեմ Վուդինգի ղեկավարությամբ գործող ջազ-նվագախմբի միջոցով: Դերասանների ելույթների ծրագիրը շարքազան էր և լայն: Ներկայացումներում բացի պարերից և հումորային դրվագներից նշանակալի րեդ էր հարկացվում նաև վոկալ երաժշտությանը, մասնավորապես սպիրիչուելին, ինչպես նաև նվագախմբին, որը կարարեց մի քանի ջազային մանրանվագներ՝ Գ. Էլինգթրի գործիքավորմամբ և թյուզներ՝ Ու. Հենդի «Սենյու-Լուիս» արժանից:

Նշված երկու խմբերի այցելությունը Մովետրական Միություն նշանավորվեց, որ այսրեղ առաջին անգամ հանդիպեցին երկու նշանավոր արվեստագետներ՝ Միդել Բեշն և Թոմի Լադնիերը: Ավելի ուշ, նրանք թողարկեցին համարեղ չայնասկավառակ՝ գրելով ուշագրավ էջեր ջազի պարմության մեջ:

Ս. Վուդինգի նվագախմբի համերգները ջերմորեն ընդունեցի նաև երաժշտական հասարակությունը: Իսկ հայրնի կինոսցենարիստ՝ Դիգա Վերտովը նկարահանեց նեգրական թարերսիտմբը՝ նվագախմբի հետ միասին՝ իր «Աշխարհի 1/6 մասը» ֆիլմի համար:

Սևամորթ երաժիշտների հյուրախաղերից հետո հերաքրբությունը ջազի հանդեպ էսկանորեն մեծացավ: Մամուլում ավելի հաճախ հայրնվեցին հողվածներ ջազի մասին, ընդարչակվեց հայրնի ջազային կոլեկտիվների երգացանկում ընդգրկված արրասահմանյան հանրաճանաչ երգերի նուրաների թողարկումը, իսկ լենինգրադյան «Ալադեմիա» հրարարակչությունը լույս ընծայեց թարգմանական հողվածների ժողովածու՝ «Չագ-բենդը և ժամանակակից երաժշտությունը» անվանումով: Սրեղծվում էին նորանոր նվագախմբեր:

1927 թ. սկզբին, ԱՄՆ գործուղումից վերադարչավ դիրիժոր՝ Լեոպոլդ Յակովի Տեպլիցկին և որոշ ժամանակ անց կազմակերպեց 3-րդ՝ Լենինգրադյան երաժշտական «Առաջին համերգային ջազ-բենդը», որրեղ հրավիրվեցին լենինգրադյան լավագույն երաժիշտներ: Նվագախմբի կազմը մշտական չէր, քանի որ նրա մասնակիցները աշխարում էին րարբեր երաժշտական կոլեկտիվներում և հավաքվում էին փորչերի միայն համերգից առաջ: Համերգային ծրագիրը կազմված էր ամերիկացի կոմպոզիտորների՝ Չ. Գերվինի, Չ. Բերնի, Ի. Բեռլինի, Վ. Յունենասի, Գ. Ուորենի սրեղծագործություններից, թյուզներից և սպիրիչուելներից, ինչպես նաև Ն. Ռինսկի-Կորսակովի, Պ. Չայկովսկու, Շ. Գունդի

հայրնի սրեղծագործություններից հարվածներ, որոնք կարարում էին Կ. Առլե-Տիցը և Ա. Բերները: Նվագախմբի առաջին համերգային ելույթը րեղի է ունեցել 1927 թ. մարտ ամսին և իր գործունեության մեկ րարվա ընթացքում կոլեկտիվն ունեցել է ընդամենը մի քանի համերգ:

1928 թ. սարիլին, Լենինգրադում, դերյուրային ելույթով հանդես եկավ նվագախումբ՝ Բ. Ի. Կրուպիչևի ղեկավարությամբ, իսկ մեկ րարի անց իր «Չագ-կապելլա»ով սկսեց ելույթ ունենալ լենինգրադցի Գեորգի Լանդսբերգը: Ի րարբերություն նախորդների՝ Գ. Լանդսբերգը համերգային ծրարագրերում ներառում էր ոչ միայն ամերիկացի հեղինակների պիեսներ, այլև երիրասարղ սովետրական կոմպոզիտորների սրեղծագործություններ, ովբեր աշխարում էին ջազի ասպարեզում՝ Ալեքսեյ Ժիվոբով, Միմոն Կազան և Գեներիի Տերպիլովսկի:

1926 թ. նվագախումբ կազմավորեց Ալեքսանդր Նաումովիչ Յֆասմանը: Նրա «АМА-ժազ»ը (Ассоциация московских авторов) շնորհիվ իր համերգային ելույթների և թողարկած չայնագրությունների՝ արագորեն դարչավ հանրաճանաչ: Այն միևչարերազմյան շրջանի լավագույն նվագախումբերից մեկն էր: Տաղանդավոր դաշնակահար և կոմպոզիտոր՝ Ա. Ն. Յֆասմանը հարկապես ջրգրում էր դեպի իմպրովիզացիոն ջազը:

1929 թ. մարտին րեղի ունեցավ «Тea-ժազ»-ի (ТA-jazz) բենդը: Այս նվագախումբը շեկվորվեց շնորհիվ լենինգրադյան երգծական թարրոնի դերասաններ՝ Լեոնիդ Օսիպի Ուրյոսովի և շեփոահար Յակոբ Բորիսի Սկոմորովսկու: Իր կազմով (երկու շեփո, րրումբոն, երեք սաքսոֆոն և ռիթմիկ սեկցիա) նվագախումբը, որը րհասրրեն ըսրանդարր ջազային իմբերի նմանակ է և լայն րարածում ու զարգացում է սրացել ժամանակի Արեմբրյան Եվրոպայի երկրներում: Նվագախմբի ծրագիրը ուներ զվարճալի բնույթ և կազմված էր հարակ սցենարով: Համերգներում նվագախմբային պիեսների և հանրահար երգերի հետ ներկայացվում էին նաև հումորի դրվագներ, ակրոբարիկ համարներ, պարեր և այլն: Հենց այդ պարճառով էլ նվագախումբը կոչվում էր «թարերականացված ջազ»:

Հանրահար կոմպոզիտոր՝ Իսահակ Օսիպի Դունանսկու հետ համագործակցության արղյունքում սրեղծվեցին որոշ հերաքրբի ծրագրեր, որոնցից լավագույններն են՝ «Չագը շրջադարչում» և «Երաժշտական խանութ»: Հաջորղ համերգներն ասրիճանաթար հեռացան ջազից և ավելի ուշ նվագախումբը սկսեց կոչվել «Էսրրադային»:

Անցյալ դարի 20-ական թվականների վերջից մինչև 30-ականների սկիզբը ջազային արվեստը ենթարկվեց սուր քննադարության և հալածվեց РАИМ (Российская ассоциация пролетарских музыкантов) կողմից: Մամուլում րպվեցին հողվածներ, որոնց հեղինակները չիրոչելով իորանալ այդ նոր ժանրի էության մեջ՝ պահանջում էին արքորել ջազը իրենց երաժշտական կյանքից: Սրեղծված իրավիճակի արղյունքում ջար նվագախմբեր սկսեցին ցրվել և միայն РАИМ լուծարու

Չագ, ոռք, ֆոլք...

մից հետո, նորից ջազը վերածնվելով սկսեց հնչել պարային հրապարակներում, կինոթատրոնների նահապարհներում և համերգային բեմահարթակներում:

1934 թ. սկսեց ելույթ ունենալ նվագախումբը՝ Ալեքսանդր Վլադիմիրի Վառլամովի ղեկավարությամբ: Նվագախմբի հետ ելույթ էր ունենում սևամորթ երգչուհի՝ Յելենային Կոռլը: Իսկ 1938 թ. սրեղծվեց Վիկտոր Նիկոլայի Կնուշևիցկու «Պետական ջազը»: Այդ և մյուս անսամբլների կարարողական գործունեությունը լավագույնս ներկայացված է այդ ժամանակների շայնագրություններում: Այսպես, հիշատակելով 1936-ին, այս և 1938-ին Հայաստանում հիմնադրված կինո Մասկվայի անսամբլի և պետական ջազ նվագախմբի մասին

Միևնույն ժամանակ շրջանի ջազի մասին պարտությունը թերի կլիներ, եթե չհիշատակվեր լենինգրադցի էնրոլգիստ և ջազի գիրակ՝ Ս. Ա. Կոլբասևիչի անունը: 30-ական թվականների սկզբին նա Լենինգրդի ռադիոյում վարում էր կեսժամյա ջազային ծրագիր, որի ջազի մասին բովանդակալից հաղորդումներին՝ միշտ ներկա էր լինում բազմամարդ լսարան:

Եվ որպես սովետական ջազի զարգացման արդյունք՝ միևնույն ժամանակ շրջանում ԽՍՀՄ նվագախմբերի մեծ մասը, թեև կոչվում էր ջազ, սակայն նրա հետ անմիջական կապ չկար, և նրանց հիմքը եղել է կոմերցիոն ջազային երաժշտությունը, որը մեծ տարածում էր գրել այդ ժամանակ: «Չագ» բառի տակ ավելի շուր հասկացվում էր նվագախմբի որոշակի կազմ և ոչ թե երաժշտական արվեստի ժանր: Նվագախմբի երկացանկը մեծ մասամբ ուներ զվարճացնող բնույթ, բայց և այնպես որոշ նվագախմբերի և առանձին երաժիշտների շրջանում զգացվում էր իսկական ջազ կարարելու միտումներ, որոնք ամբողջ թափով զարգանում էին դեռ 50-ական թվականներին: Հայրենական Մեծ պարերազմից հետո ջազային նվագախմբերը հազվադեպ էին երևում համերգային բեմահարթակներում և միայն 50-ական թվականների կեսերին սկսվեց էական հետաքրքրություն ջազի հանդեպ՝ գլխավորապես երիտասարդ երաժիշտների շրջանում: Ծայր քաղաքներում սկսեցին ի հայտ գալ ոչ մեծ նվագախմբեր, որոնք կարարում էին իմպրովիզացիոն ջազային երաժշտություն: Նրանց երկացանկը ընդգրկում էր արևմտաեվրոպացի և սովետական հանրաճանաչ կոմպոզիտորների պիեսներ և երգերի մշակումներ: Փոքր նվագախմբերին զուգընթաց կազմակերպվում էին նաև մեծ նվագախմբեր: Օրինակ, Լենինգրադում՝ Ի. Վ. Վայնշտեյնի նվագախումբը, Մոսկվայում՝ Յու. Ս. Սաուլսկու, Կազանում՝ Օ. Լ. Լուկոսյարենի նվագախումբը: Պետք է նշել, որ սկզբում այդ նվագախմբերը շատ քիչ էին տարբերվում միևնույն ժամանակի նվագախմբերից, սակայն ժամանակի ընթացքում եղան էական փոփոխություններ. ավելացավ մասնագետ երաժիշտների թիվը, համարչակրեն ներդրվեցին գործիքավորման նոր փորձեր, փոխվեց հնչողությունը:

1957 թ. ամռանը, Մոսկվայում տեղի ունեցավ

երիտասարդության և ուսանողության 6-րդ Համաշխարհային փառատուր, որի ընթացքում անցկացվեց ջազային նվագախմբերի մրցույթ-սրուգարան: Այս իրադարձությունը էականորեն ազդեց մեր ջազային խմբերի որակական և քանակական աճի իրականացմանը: Այն երաժիշտները, ովքեր մեկուսացված էին համաշխարհային ջազային արվեստից, այսուհետև հնարավորություն ստացան լսել եվրոպական առաջնակարգ կոլեկտիվներին. Միշել Լեգրանի նվագախումբը՝ Ֆրանսիայից, Ջե.Ֆի Էլլիսոնի անսամբլը՝ Անգլիայից, Կառլո Լոֆֆրենկոյի դիքսիլենդը՝ Իտալիայից, Քեթ.Ֆրոն.Ֆ Կոմեդիի սեքստետը և շատ ուրիշներ: Փառատուրին մասնակցություն ունեցավ նաև Յու. Ս. Սաուլսկու մեծ նվագախումբը, որի հիմքը կազմում էին երիտասարդ տաղանդավոր երաժիշտներ. սաքսոֆոնահար՝ Ալեքսեյ Ֆյոդորի Չուբովը, հարվածային գործիքներ կարարող՝ Ալեքսանդր Բորիսի Գորեպիկինը և այլք: Նվագախումբը հաջողությամբ ելույթներ ունեցավ մրցույթում և արժանացավ հանձնաժողովի և արտասահմանցի երաժիշտների բարձր գնահատականին: Փառատուրից հետո սովետական երիտասարդության շրջանում նշանակալիորեն աճեց հետաքրքրությունը ջազի հանդեպ: Ի հայտ եկան նոր նվագախմբեր: Մոսկվայում՝ Վ. Վ. Գրաշովի դիքսիլենդը և Գ. Ս. Լուկյանովի անսամբլը, Լենինգրադում՝ Կ. Գ. Նոսովի Կվինտետը և այլք (3. էջ 45-50):

1958 թ. Լենինգրադում կոմերցիոնության քաղաքային կոմիտեում առաջին անգամ բացվեց ջազակումբ, որտեղ աշխատում էր երեք խումբ՝ Ի. Վայնշտեյնի նվագախումբը, Ա. Լիսկովիչի Կվինտետը և Վ. Կորոլյովի Դիքսիլենդը: Լենինգրադյանից հետո 1960 թ. բացվեց ջազակումբ Մոսկվայում, իսկ 1962 թ. մարտին՝ Կիևում: 1964 թ. սկսած ջազակումբներ սրեղծվեցին Սովետական Միության տարբեր քաղաքներում: Այդ ջազային ակումբներից են ջազի պրոպագանդման հսկայական ծառայությունները: Ակումբների անդամները՝ դասախոսներն ու երաժիշտները հաճույքով էին ելույթ ունենում ուսանողական լսարաններում, չեռնարկություններում, գիրնակականների, ուսուցիչների և բանվորների առջև: Չագային երաժշտությունը լայնորեն տարածվում էր նաև երաժշտական սրճարաններում, որոնք 60-ական թվականների սկզբից երիտասարդության շրջանում մեծ մասսայականություն էին վայելում: Այստեղ անցկացվում էին դասախոսություններ, համերգներ, սրեղծագործական հանդիպումներ և այլն: Այս գործում շատ կարևոր է նաև տեղի հանդիսարեսի շփումները և ծանոթությունները արտասահմանի հայրենի նվագախմբերի հետ:

1960-1970-ական թվականներին գործող լավագույն ջազ-նվագախմբերն էին՝ Բեննի Գուդմանի նվագախումբը (1962), Էռլ Հայնսի (1966), Դյուք Էլինգթոնի (1971), Թեդ Չոնսի և ՄԷլ Լյուիսի (1972)՝ Ամերիկայից, Մաքս Գրեգրի (1960), Կլոդ Լյուրերի (1961)՝ Ֆրանսիայից՝ Վոյսլավ Միմիչի (1961)՝ Հարավսլավիայից և ուրիշներ: Սովետական երաժիշտները հաճախ էին հանդիպում իրենց արտասահմանցի գործընկերների հետ, հարկապես ընկերա-

կան ջեմ-սեյշնաների (հայրենի ջազմենների ինստր-
վիզ-մրցույթ) ժամանակ՝ սրանալով արտասահ-
մանցի հյուրերի բարձր գնահատականը: Եթե նախ-
կինում արտասահմանում կարծիք էր փարածված,
թե ԽՍՀՄ ջազը չի զարգանում և լավ երաժիշտներ
չկան, ապա կարծիքը աստիճանաբար սկսեց ցրվել:
Հարկանշական է նաև նշել, որ եթե 50-ական թվա-
կանների վերջին խորհրդային երաժիշտները չըզ-
պրում էին ընդամենը ապացուցել ջազային երաժշ-
տություն կարարելու իրենց ունակությունը միայն և
նրանց նվագացանկը կազմում էին հիմնականում
ամերիկացի կոմպոզիտորների սրեդազործու-
թյունները, ապա 60-ականների սկզբին արդեն
առաջնությունը խորհրդային կոմպոզիտորների ըս-
տեղծագործությունների կարարումն էր: Աստիճա-
նաբար սկսեցին ի հայտ գալ նոր արտահայտչամի-
ջոցներ, թեմատիկ նոր նյութեր:

Այսպիսով, վերջացավ արտասահմանցիների
կերպարների գնահատման շրջանը և սկսվեց ինքը-
նորոյն սրեդազործական շրջանը: Դրան նպաս-
տում էին գլխավորապես ջազային փառապոները,
որտեղ երաժիշտները կարողանում էին իրենց փոր-
ձի, սրեդազործական ձեռքբերումների և նոր գա-
ղափարների փոխանակում կարարել: Ջազային
փառապոները ԽՍՀՄ վաղուց էին կազմակերպ-
վում և ամենից հինը՝ Տալիհինն էր: Ավելի ուշ փա-
ռապոներ սկսեցին անցկացվել Տարբույում, ապա
1962 թ. Մոսկվայում և Լենինգրադում, իսկ ավելի
ուշ՝ Կույբիշևում, Դոնեցկում, Դնեպրոպետրովս-
կում, Նովոսիբիրսկում, Վորոնեժում և այլ վայրե-
րում: Այդ փառապոներին մասնակցում էին պրոֆե-
սիոնալ երաժիշտներ, համերգային կազմակերպու-
թյունների ղեկավարներ, երաժշտական ուսումնա-
կան հաստատությունների ուսանողներ և այլն: Փա-
ռապոները ի հայտ բերեցին կոլեկտիվների էական
զեղարվեստական անը, երաժիշտների հետզհետե
զարգացող վարպետությունը և վառ վկայությունն
էին ջազի հանդեպ հսկայական հետաքրքրության:
Բավական է նշել, որ 1966թ-ին լենինգրադի ջազ-
փառապոնում մասնակցեց շուրջ 200 երաժիշտ՝ մի-
այն Մոսկվայից և Լենինգրադից: Իսկ Տալիհի 14-
րդ միջազգային ջազային փառապոնին ներկա հինգ
օրարերկրյա փարքեր նվագախմբեր՝ ԱՄՆ-ից,
Շվեդիայից, Ֆինլանդիայից, Լեհաստանից նաև
բազմաթիվ խմբեր Մոսկվայից, Լենինգրադից, Լվո-
վից, Երևանից, Թբիլիսիից, Բաքվից, Կույբիշևից,
Վիլնյուսից և այլն:

Բազմաթիվ խորհրդային երաժշտագետներ,
քննադատներ և լրագրողներ սկսեցին զբաղվել ջա-
զի ուսումնասիրությամբ և պրոպագանդայով,
նրանցից են՝ Ա. Ն. Բարաշևը, Վ. Ժ. Կոնենը,
Յու. Վ. Մալիշևը, Ա. Ն. Մեդվեդևը, Վ. Լ. Միստվսկին,
Պ. Ի. Պեչորսկին, Յու. Վ. Սաուլսկին և ուրիշներ: Ի
հայտ եկան բազմաթիվ տաղանդավոր երաժիշտ-
ներ, որոնք իրենց ջազային կարարողական ար-
վեստով կարող էին հաջողությամբ մրցակցել լավա-
զույն արտասահմանցի կարարողների հետ: Դրա
վկայությունն էին սովետական երաժիշտների
ելույթները Վարշավայի և Պրահայի միջազգային

փառապոներում, որտեղ ի հայտ բերեցին ինքնու-
րոյն սրեդազործական մրաժողություն և մասնա-
գիտական հասունություն:

1961 թ. բեմադրվել է երիտասարդ, մոսկվացի շե-
փորահար Անդրեյ Թովմասյանի «Պարոն Վելիկի
Նովգորոդ» պիեսը, որտեղ նորությունը կայանում է
ազգային ավանդույթների համադրումը ջազի ժա-
մանակակից շեքի հետ: Եթե «Պարոն Վելիկի Նով-
գորոդ»-ը վերածնունդ է ռուսական ազգային կոլորի-
տը, ապա իր մյուս՝ «Օծբթ» պիեսում հեղինակը
հաջողությամբ օգտագործում է արևելյան ինտրուս-
ցիաները: Այս ուղղությամբ հետագայում շարունա-
կեցին աշխարհի շար կոմպոզիտորներ և երաժիշտ-
ներ, ովքեր սրեդեցիկ փասնյակ հրաշալի սրեդ-
ազործություններ: Դրանց թվում են՝ Ու. Նայտյի
«Դե Ես Ես», Գ. Լուկյանովի՝ «Քրիստոնեական
հարսանիքը», Բ. Ֆրոնկինայի «Սամարայի տուն-
վաճառք», ինչպես նաև Մ. Կաժանի, Յու. Սաուլս-
կու, Վ. Սակունայի, Ե. Գեորգյանի, Ա. Չուբովի,
Գ. Գարանյանի և այլոց պիեսները: Այս կոմպոզի-
տորների սրեդազործության համար բնութագրա-
կան է այն շեքի և որոշակի առանձնահատկու-
թյունների, արտահայտչամիջոցների օգտագործու-
մը, որոնք հիմնված են բազմազգ ժողովրդական
երաժշտության հիմքի վրա (4. էջ 80-90):

Ռուսաստանի դաշնության ժողովրդական ար-
տիստ, ակադեմիկոս երաժիշտ, կոմպոզիտոր և դիրի-
ժոր Գեորգի Արամի Գարանյանի սրեդազործու-
թյունն իր պարավար տեղն է գրավում համաշխար-
հային էստրադային-ջազային արվեստի զանա-
բանում: Ակադեմիկոս սաքսոֆոնահարն ու ինստրվի-
զատորը XX դարի 50-ական թվականներին իր գոր-
ծունեությունը սկսել է հանրահայտ (ՍԺՊ) Երի-
տասարդական նվագախմբում, որի ղեկավարն էր
Բ. Ֆիզուրինը: Որոշ ժամանակ անց նա դարձավ
սաքսոֆոնների խմբի առաջատարը և հետաքրք-
րություն առաջացրեց արտասահմանցի ջազմեննե-
րի շրջանում: Շուրջ իններք ցրվեց և Գարանյանը
հիմնեց նոր նվագախումբ՝ «Золотая восьмёрка»,
որտեղ բացի իրենից նվագում էին նաև Ա. Բ. Չուբո-
վը, Կ. Ի. Բահոլդինը, Ի. Ն. Բեռնոլշտրիսը, Վ. Պ. Չե-
չենկոն և այլք: 1958 թ. Խորհրդային կոմպոզիտոր-
ներից նրան առաջինը հրավիրեցին Օ. Լ. Լուկաչ-
յրենի քիզ-թեկո, որտեղ ևս մեծ հաջողություն
ունեցավ: 1966 թ. Գ. Ա. Գարանյանը հրավեր սրա-
ցավ Միտքենական ռադիոյի էստրադային նվագա-
խմբից, որի ղեկավարն էր Վ. Լյուդիկովսկին: Հա-
ջողությամբ մասնակցեց բազմաթիվ օտար երկրնե-
րի ջազ-փառապոների և ռադիոալիքներով հնչող
նրա ջազային պիեսները մեծ հռչակ սրացան լայն
հասարակական շրջանակներում: 1973 թ. եղել է լե-
զենդար «Мелодия» անսամբլի ղեկավար: 13 տա-
րի աշխատանքային գործունեության ընթացքում
Գ. Ա. Գարանյանի ղեկավարած անսամբլը չայ-
նագրել է բազմաթիվ չայնասկավառակներ, երգեր
և հեքիաթներ, երաժշտություն կինոֆիլմերի և
մուլտֆիլմերի համար, ռուսական ժողովրդական
երգերի մշակումներ և ջազային պիեսներ: Երաժշ-
տական լայն գործունեություն ծավալելուց հետո

Երաժշտական ՅՈՒՆԵՍԿՈ 4(39)2010

Չագ, ոռք, ֆոլք...

1991 թ. նա սրանչեղ է Մոսկվայի պետական բիզ-
բենդի ղեկավարի աշխատանքը: Գրել երաժշտու-
թյուն 50-ից ավելի ֆիլմերի համար («Պոկրովյան
դարպասներ», «Երեկոյան լաբիրինթոս», «Նրա
ջահեղության բաղադրարժույթը»), վարել է ջազին
վերաբերող ռադիո և հեռուստաժառանգներ («Գեորգի
Գարսևյանի ջազ-ակումբը» ռադիոհաղորդումն ու
«Ջեմ-5» ծրագիրը՝ ռուսական «Մշակույթ» հեռու-
ստանիստիվ) (3. էջ 128 -138):

Խորհրդային ջազի շեփոման գործընթացը
եղել է շարունակական և վարահորեն կարելի է
ասել, որ Խորհրդային ջազային արվեստը զարգա-
ցել է ճիշտ ճանապարհով՝ հարստացնելով Խոր-
հրդային երաժշտական մշակույթը:

Խորհրդային երկրում երկար տարիների ընթաց-
քում ջազ կատարելը համարվում էր բավական
վրանգավոր: Այդուհանդերձ, չնայած գաղափարա-
կան արգելքներին, գրկվեցին խիզախներ, որոնք
լայն մասաներին հաղորդակից էին դարձնում այդ
ժանրին: Նրանց թվում էր մեր հայրենակիցը՝ հայ-
տրևի կոմպոզիտոր և դիրիժոր Արտեմի Սերգեյի Այ-
վազյանը, ով 1938 թ. հիմնադրեց Հայաստանում
առաջին էստրադային նվագախումբը՝ պաշտոնա-
պես: Մինչև այդ առաջին ջազ նվագախումբը Հա-
յաստանում կազմավորել է կոմպոզիտոր Մարտին
Յոլակի Վարդապարյանի հայրը, վաղամեռիկ, շե-
փորահար և դիրիժոր Յոլակ Մարտիրոսի Վարդա-
պարյանը՝ 1936 թ., սակայն պաշտոնապես, որպես
հայկական ջազի ծննդյան փակաս համարվում է
1938 թ., երբ շեփոմել է Ա. Ա. Այվազյանի ջազային-
էստրադային նվագախումբը: Ահա այստեղից էլ
սկսվում է հայկական ջազի պարմությունը:
Ա. Ա. Այվազյանի ավանդը անգնահատելի է հայ-
րենական երաժշտական մշակույթում (4.):

«Բարավան» երիտասարդական ջազային նվա-
գախմբի ղեկավար՝ Կարոս Պետրոսյանի շնորհիվ,
Երևանի երաժշտական դպրոցներում հնչեց ջազը,
որը հետագայում տեղ գրավեց ուսումնական ծրագր-
ներում: Նվագախումբը կազմված էր Երևանի երա-
ժշտական դպրոցի աշակերտներից: Դպրոցի տնօ-
րեն Հայկանուշ Դանիելյանը կարճ ժամանակա-
հատվածում կարողացավ երիտասարդ կատարող-
ների անամբըր անեցնել և պարաստելով հա-
րուստ երկացանկ՝ սկսեց համերգներով հանդես
գալ Հայաստանում և «Բարավանի» հետ մասնակ-
ցեց տարբեր քաղաքային միջոցառումների: Մի քա-
նի տարի սրեղծագործական դադարից հետո «Բա-
րավանը» թևակոխեց աշխատանքային մի նոր
փուլ. ավելի լայն կազմով հանդիսատեսի դարին

ներկայացրեց Ա. Ա. Այվազյանի մոտացված ջազը:

«Արտեմի Այվազյանի Հայաստանի ջազային
անմոռանալի երգերը», - հեկց այս խորագրով է կո-
չել իր համերգային պատրաստը «Բարավանը», որը
մտադիր էր անող հայ նոր սերնդին ծանոթացնել
հայկական ջազի արմատներին (6.):

Ա. Ա. Այվազյանը ջազային-էստրադային նվա-
գախումբը ղեկավարել է ավելի քան քսան տարի:
1965 թ. նվագախմբի դիրիժորի պարտականություն-
ներն սրանչեղեց փայլուն դաշնակահար-ինստրվի-
զատոր Կոնստանտին Աղասարյանի Օրբելյանին:
Այդ տարիներին ի հայտ եկան բազմաթիվ մեղադ-
րողներ, որոնք կոչ էին անում դադարեցնել մեզ հա-
մար օտար, ամերիկյան ջազային երաժշտության
տարածումը: Կ. Ա. Օրբելյանը արդեն որպես Հա-
յաստանի պետական էստրադային նվագախմբի
գեղարվեստական ղեկավար սիրեթեցեց հայկական
ավանդական ջազի հետ՝ սրանալով «ժողովրդա-
կան սվինգ»: Նա Հայաստանի ջազի պարմության
մեջ մտավ որպես կայացնող, շնորհիվ իր ջազային-
գործիքային դաշնամուրային սրեղծագործություն-
ների (5. էջ 10-15):

Հայկական ջազի ծնունդը հիմնականում առևը-
վում է Ա. Ա. Այվազյանի և Կ. Ա. Օրբելյանի գործու-
նեության հետ: Նրանց սրեղծած հիմքի վրա է, որ
սկսեց բուռն զարգանալ հայկական ջազային ար-
վեստը: Չազը Հայաստանում զարգանալով աստի-
ճանաբար ավելի մեծ կարևորություն է ստացել և
հասարակության հետաքրքրությունը նրա հանդեպ
զնալով մեծանում է: Ապացույց հայ ակնավոր
կոմպոզիտորների հիանալի ջազային սրեղծագոր-
ծությունները և հայ կատարողների փառահեղ հա-
ջողությունները միջազգային ասպարեզում:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Медведев А. Н., Медведева О. Б., Советский джаз., М.: Советский композитор, 1987.
2. Саульский Ю. С., Чугунов Ю. Н., Мелодии Со-
ветского джаза., М.:Музыка., 1987.
3. Симоненко В. А., Мелодии джаза., Антология.,
К.: Музична Украина., 1972.
4. Сарджент У. Э., Джаз., М.:Музыка., 1987.
5. Թովմասյան Վ. Խ., Նվագախմբային փողային գոր-
ծիքները և նրանց կատարողականությունը Հայաստա-
նում (ատենախոսություն) - Երևան, 2010թ.:
6. //Элитарная Газета., - Е.: 2002.
7. Берко М. А., Константин Орбелян., Е., 1990.

Резюме

Статья аспирантки Армянского государственного педагогического университета им. Х. Абовяна Марианны Суреновны Тадевосян “Джаз в Советском Союзе” о возникновении, истории развития джаза также в Советском Союзе. Автор представляет историческое значение возникновения жанра, в описательной форме излагает материал о развитии советского, в том числе, и армянского джаза в указанный период.

Summary

Article of a graduate student of Armenian State Pedagogical University after Kh. Abovyan, Marianna Surenovna Tadevosyan “Jazz in the Soviet Union” about the history and the emergence of jazz, as in the Soviet Union. The author presents the **historical** significance of the genre, presents the material in narrative form of the development of the Soviet including Armenian jazz in the mentioned period.